GENERALINĖS ADVOKATĖS
ELEANOR SHARPSTON IŠVADA,
pateikta 2015 m. lapkričio 19 d.[1]

Byla C-377/14

Ernst Georg Radlinger,
Helena Radlingerová
prieš
FINWAY a.s.

(Krajský soud v Praze (Prahos apygardos teismas, Čekijos Respublika) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Direktyva 93/13/EB — Direktyva 2008/48/EB — Nacionalinės proceso normos dėl nemokumo bylų — Nacionalinio teismo pareiga savo iniciatyva nagrinėti su ES vartotojų apsaugos teisės aktais susijusius klausimus nemokumo bylose — Sąvokos „bendra kredito suma“ reikšmė — Bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimas — Nesąžiningos sąlygos vartojimo kredito sutartyse — Sąlygų dėl sankcijų nesąžiningumo vertinimas — Sudėtinio nesąžiningumo nustatymo pasekmės“

1. Pagrindinė byla susijusi su priešieškiniu, kurį pareiškė skolininkai nemokumo byloje[2]. Skola, dėl kurios pradėta ši byla, susidarė dėl skolininkų įsipareigojimų pagal vartojimo kredito sutartį nevykdymo. Šiame prašyme priimti prejudicinį sprendimą *Krajský soud v Praze* (Prahos apygardos teismas) prašo išaiškinti, ar tokioms byloms taikomos nacionalinės proceso normos, dėl kurių jis negali nagrinėti, ar skolininkams taikytinos vartotojų apsaugos normos pagal Direktyvą 93/13[3] ir Direktyvą 2008/48[4], atitinka ES teisę. Iš esmės jis nori sužinoti, kiek jis privalo išnagrinėti tas nuostatas *ex officio*, ar vertinant reikėtų atsižvelgti į kreditorių pareigą teikti informaciją pagal Direktyvą 2008/48, kaip vertinti sankcijas pagal kredito sutartis remiantis Direktyva 93/13 ir kokios būtų pasekmės, jeigu būtų nustatyta, kad tokios sankcijos, vertinamos bendrai, yra nesąžiningos.

1 — Originalo kalba: anglų.

2 — Kaip suprantu, Čekijos teisėje sąvoka „priešieškinis“ reiškia ieškinį, pareikštą nemokumo byloje, dėl kurio sprendimą toje byloje turi priimti teismas.

3 — 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sutarčių sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288).

4 — 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinanti Tarybos direktyvą 87/102/EEB (OL L 133, p. 66, ir klaidų ištaisymai OL L 207, 2009 8 11, p. 14; OL L 199, 2010 7 31, p. 40; OL L 234, 2011 10 9, p. 46).

Europos Sąjungos teisės aktai

Direktyva 93/13

2. Direktyva 93/13 taikoma nesąžiningoms sąlygoms pardavėjo ar tiekėjo sutartyse su vartotoju [5]. Vienas iš Direktyvos 93/13 tikslų yra užtikrinti, kad su vartotojais sudarytose sutartyse nebūtų nesąžiningų sąlygų, ir apsaugoti vartotojus nuo pardavėjo ar tiekėjo piktnaudžiavimo savo galia, ypač nuo vienašalių tipinių sutarčių ir nuo esminių teisių nesąžiningo neįtraukimo į sutartis [6]. Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, „jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai“ [7]. Iš anksto parengtos sąlygos, kurioms vartotojas negalėjo padaryti įtakos, visada turi būti laikomos sąlygomis, dėl kurių „nebuvo atskirai derėtasi“, kaip nustatyta 3 straipsnio 1 dalyje [8]. Direktyvos 93/13 priede pateiktas pavyzdinis, neišsamus sąlygų, kurios gali būti laikomos nesąžiningomis, sąrašas [9], kuriame yra sąlygų, kurių tikslas arba rezultatas – reikalauti iš vartotojo, kuris neįvykdo savo įsipareigojimo, kaip kompensaciją už tai sumokėti neproporcingai didelę sumą [10].

3. Sutarties sąlygos nesąžiningumas turi būti vertinamas, „atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas“ [11].

4. Perkeldamos į nacionalinę teisę Direktyvą 93/13, valstybės narės turi nustatyti, kad „nesąžiningos sąlygos naudojamos sutartyje, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju taip, kaip numatyta jų nacionalinės teisės aktuose, nebūtų privalomos vartotojui, ir kad sutartis ir toliau būtų šalims privaloma tomis sąlygomis, jei ji gali išlikti be nesąžiningų nuostatų“ [12].

5. Valstybės narės taip pat privalo užtikrinti, kad „vartotojų ir konkurentų naudai egzistuotų pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais“ [13].

Direktyva 2008/48

6. Direktyva 2008/48 [14] derinami tam tikri valstybių narių normų, susijusių su vartojimo kredito sutartimis, aspektai [15]. 10 konstatuojamojoje dalyje paaiškinama, kad nors Direktyvoje 2008/48 aiškiai nustatyta jos taikymo sritis, valstybės narės vis dėlto gali pagal ES teisę taikyti direktyvos nuostatas srityse, kurios nepatenka į jos taikymo sritį. Šioje byloje svarbūs šie Direktyvos 2008/48 tikslai: plėtoti skaidresnę ir veiksmingesnę kredito rinką vidaus rinkoje [16]; pasiekti visišką suderinimą, siekiant užtikrinti, kad visi Europos Sąjungos vartotojai naudotųsi aukštu ir vienodu jų interesų apsaugos lygiu [17]; užtikrinti, kad kredito sutartyse būtų aiškiai ir glaustai pateikta visa būtina informacija, kad

5 — 1 straipsnio 1 dalis.

6 — Direktyvos 93/13/EEB preambulės ketvirta ir devinta konstatuojamosios dalys.

7 — 3 straipsnio 1 dalis.

8 — 3 straipsnio 2 dalis.

9 — 3 straipsnio 3 dalis.

10 — Priedo 1 dalies e punktas.

11 — 4 straipsnio 1 dalis.

12 — 6 straipsnio 1 dalis.

13 — 7 straipsnio 1 dalis.

14 — Direktyva 2008/48 vėliau pakeista 2011 m. lapkričio 14 d. Komisijos direktyva 2011/90/ES, kuria iš dalies keičiama Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/48/EB I priedo II dalis, kurioje numatomos bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimo papildomos prielaidos (OL L 296, p. 35). Tačiau Direktyva 2011/90/ES įsigaliojo vėliau, nei buvo sudaryta nagrinėjama vartojimo kredito sutartis.

15 — 1 straipsnis.

16 — 6 ir 7 konstatuojamosios dalys.

17 — 9 konstatuojamoji dalis.

vartotojas galėtų priimti sprendimus turėdamas visą reikiamą informaciją apie faktus ir žinotų savo teises ir įsipareigojimus pagal kredito sutartį, taip pat [užtikrinti], kad vartotojai turėtų informacijos apie visoje Europos Sąjungoje taikomas bendros kredito kainos metines normas ir galėtų jas palyginti [18].

7. Direktyva 2008/48 taikoma vartojimo kredito sutartims [19]. Tačiau ji aiškiai netaikoma sutartims, „užtikrintoms hipoteka arba kita panašia valstybėje narėje įprastai naudojama garantija dėl nekilnojamojo turto arba užtikrintoms su nekilnojamuoju turtu susijusia teise“ [20].

8. Šioje byloje svarbios 3 straipsnyje išdėstytos apibrėžtys:

„c) kredito sutartis – sutartis, pagal kurią kreditorius suteikia arba įsipareigoja suteikti vartotojui kreditą atidėtojo mokėjimo, paskolos forma arba kitu panašiu finansiniu būdu <...>

g) bendra kredito kaina vartotojui – visos išlaidos, įskaitant palūkanas, komisinius, mokesčius ir bet kuriuos kitus su kredito sutartimi susijusius mokesčius, kuriuos reikalaujama, kad vartotojas sumokėtų, ir kurie yra žinomi kreditoriui <...>

h) bendra vartotojo mokama suma – bendros kredito sumos ir bendros kredito kainos vartotojui suma;

i) bendros kredito kainos metinė norma – bendra kredito kaina vartotojui, išreikšta metiniu bendros kredito kainos procentu, prireikus įskaičiuojant kainą, nurodytą 19 straipsnio 2 dalyje[[21]];

<…>

l) bendra kredito suma – limitas arba visos sumos, kuriomis suteikiama galimybė naudotis pagal kredito sutartį;

<…>“

9. 5 straipsnyje nustatyta pareiga suteikti informaciją vartotojams prieš sudarant kredito sutartį. Nors šioje byloje pati ši nuostata nenagrinėjama, joje nurodyta informacija įtraukta į privalomą informacijos, kuri turi būti nurodoma kredito sutartyse, sąrašą, pateiktą 10 straipsnyje. Pagal jį reikalaujama, kad kredito sutartys būtų parengtos popieriuje arba kitoje patvarioje laikmenoje. Visos susitariančiosios šalys gauna po kredito sutarties egzempliorių [22]. 10 straipsnio 2 dalyje išvardyti 22 informacijos punktai, kurie turi būti aiškiai ir glaustai nurodyti bet kurioje kredito sutartyje. Į tą sąrašą įtraukta: „bendra kredito suma ir lėšų išmokėjimą reglamentuojančios sąlygos“ [23].

18 — 19 ir 31 konstatuojamosios dalys.

19 — 2 straipsnio 1 dalis.

20 — 2 straipsnio 2 dalies a punktas.

21 — 19 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad bendros kredito kainos metinė norma apskaičiuojama pagal I priedo I dalyje pateikiamą formulę. 19 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad norint apskaičiuoti bendros kredito kainos metinę normą, kai nustatoma bendra kredito kaina, kai kurie vartotojo mokami mokesčiai neįskaičiuojami, o kai kurie turi būti įtraukti. Šioje byloje nesvarbu, kokie tie mokesčiai, todėl jų čia nenagrinėsiu.

22 — 10 straipsnio 1 dalis.

23 — 10 straipsnio 2 dalies d punktas. Sąvoka „lėšų išmokėjimas“ Direktyvoje 2008/48 neapibrėžta. Apibrėžtyje, pateiktoje *Shorter Oxford English Dictionary*, nurodyta: „Lėšų rinkimas paskolos būdu; skolinimasis“. Tai taip pat kartais reiškia, kad suteikus paskolą skolininkas gauna lėšas dalimis.

10. Direktyva 2008/48 derinant vartojimo kredito sutartis, valstybėms narėms draudžiama taikyti arba priimti savo nacionalinės teisės aktų nuostatas, kurios skirtųsi nuo nustatytų direktyvoje, ir leisti vartotojams atsisakyti teisių, kurias jiems suteikia direktyvą įgyvendinančių arba atitinkančių nacionalinės teisės aktų nuostatos [24].

11. Valstybės narės turi nustatyti veiksmingas, proporcingas ir atgrasomąsias sankcijas, kad Direktyva 2008/48 būtų įgyvendinta [25].

Nacionalinė teisė

Nemokumo bylos

12. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas aiškina, kad nemokumo procedūras reglamentuojančios nacionalinės normos taikomos taip, kaip nurodyta toliau.

13. Asmuo bankrutuoja, kai negali vykdyti savo finansinių įsipareigojimų ilgiau nei 30 dienų po mokėjimo termino. Skolininkas, kuris nėra prekybininkas, gali kreiptis į nemokumo bylas nagrinėjantį teismą ir prašyti peržiūrėti jo bankroto statusą, kad jis būtų atleistas nuo įsipareigojimų. Tokiose nemokumo bylose teismas negali nagrinėti įregistruotų reikalavimų galiojimo, sumos dydžio arba eiliškumo, net jeigu kyla direktyvomis 93/13 arba 2008/48 reglamentuojamų klausimų, nebent dėl tų reikalavimų pareiškia prieštaravimą bankroto administratorius, kitas kreditorius arba išimties tvarka pats skolininkas. Tokį priešieškinį atitinkama šalis turi pareikšti nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui.

14. Kai nemokumo bylą nagrinėjantis teismas paskelbia skolininką nemokiu, pastarasis gali pareikšti priešieškinį. Teismas gali nagrinėti tokį priešieškinį, jei jis susijęs su vykdytinu neužtikrintu reikalavimu. Tačiau tokiu atveju nemokumo bylą nagrinėjantis teismas vertina tik tai, ar reikalavimas išnyko arba nustojo galioti praleidus terminą [26]. Pagal nacionalines proceso normas nemokumo bylą nagrinėjantis teismas negali tirti tokio priešieškinio esmės, kiek jis susijęs su užtikrintais reikalavimais [27].

Vartotojų teisių apsaugos teisė ir vartojimo kreditai

15. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teigia, kad bet koks sandoris, kuris savo turiniu arba tikslu prieštarauja įstatymui ar jį apeina arba kuris prieštarauja moralės normoms, negalioja.

24 — 22 straipsnio 1 ir 2 dalys.

25 — 23 straipsnis.

26 — Toks reikalavimas nagrinėjamas tokia pat tvarka, kokia būtų taikoma, jeigu reikalavimui prieštarautų bankroto administratorius (Įstatymo Nr. 182/2006 dėl bankroto ir jo sprendimo būdų, iš dalies pakeisto Įstatymu Nr. 185/2013 (toliau – Bankroto įstatymas), 410 straipsnio 2 ir 3 dalys).

27 — Bankroto įstatymo 160 straipsnio 4 dalis.

16. Vartojimo kredito sutartys turi būti parengtos raštu, ir kreditorius į jas, be kita ko, privalo įtraukti informaciją apie bendrą kredito sumą ir taikomą bendros kredito kainos metinę normą. Dėl šių reikalavimų nevykdymo visa kredito sutartis netampa negaliojanti [28]. Tačiau jeigu vartotojas šią aplinkybę panaudoja prieš kreditorių, nuo vartojimo kredito suteikimo momento nuo jo sumos skaičiuojamos palūkanos; palūkanų norma yra ta, kuri galiojo sutarties sudarymo metu ir buvo paskelbta Čekijos nacionalinio banko, o visi kiti susitarimai, susiję su vartojimo kredito mokėjimais, negalioja [29].

17. Sąlygos vartojimo kredito sutartyse, dėl kurių pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą atsiranda ryškus neatitikimas tarp šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai, negalioja [30].

Faktinės aplinkybės, procesas ir pateikti klausimai

18. 2011 m. rugpjūčio 29 d. Ernst Radlinger ir Helena Radlingerová (toliau – E. ir H. Radlinger, vartotojai arba skolininkai) sudarė vartojimo kredito sutartį su *Smart Hypo* (toliau – skolintoja). Pagal tą sutartį *Smart Hypo* suteikė 1 170 000 CZK (43 205 EUR) [31] paskolą. Mainais E. ir H. Radlinger sutiko grąžinti 2 958 000 CZK (109 231 EUR) sumą mokėdami 120 mėnesinių įmokų po 24 375 CZK (900 EUR) kiekvieno mėnesio 20 d. (išskyrus pirmą įmoką, kuri turėjo būti sumokėta 2011 m. rugpjūčio 31 d., ir 33 000 CZK mokestį – šios sumos buvo išskaičiuotos iš pagrindinės paskolos sumos). 2 958 000 CZK sumą sudarė: i) 1 170 000 CZK pagrindinė paskolos suma; ii) 10 % metinių palūkanų nuo pagrindinės sumos už visą kredito sutarties trukmę (iš viso 1 170 000 CZK); iii) skolintojai mokėtini mokesčiai, sudarantys 585 000 CZK (21 602 EUR), ir iv) pirmiau nurodytas mokestis [32]. Pagal sutartyje numatytą kredito grąžinimo grafiką E. ir H. Radlinger įmokomis nuo 2011 m. rugpjūčio 31 d. iki 2017 m. liepos 20 d. iš esmės būtų dengiamos skolintojos išlaidos, palūkanos ir mokesčiai. Jie pradėtų grąžinti pagrindinę paskolos sumą tik nuo 73 mėnesinės įmokos. Buvo apskaičiuota 28,9 % dydžio bendra vartojimo kredito kainos metinė norma [33].

19. E. ir H. Radlinger taip pat sutiko taip užtikrinti paskolą: i) šeimos namo ir žemės hipoteka; ii) to turto draudimu, pagal kurį įvykus draudžiamajam įvykiui išmokos būtų mokamos tiesiogiai skolintojai; ir iii) notaro aktu, kuriame įtvirtinta nuostata dėl skolos išieškojimo nedelsiant.

20. Be įsipareigojimo mokėti delspinigius dėl pavėluoto įmokų grąžinimo, kurių dydis nustatytas įstatymų, kredito sutartimi E. ir H. Radlinger taip pat prisiėmė įsipareigojimą mokėti skolintojai sutartyje nustatytą 0,2 % dydžio baudą nuo pagrindinės kredito sumos už kiekvieną pavėluotą tos sumos grąžinimo, skolintojos mokesčio arba palūkanų mokėjimo dieną. Jei įmokų grąžinimo įsipareigojimai nevykdomi ilgiau kaip vieną mėnesį, jie taip pat įsipareigojo sumokėti vienkartinę sutartinę 117 000 CZK (4 320 EUR) dydžio baudą ir vienkartinį 50 000 CZK (1 846 EUR) dydžio mokestį, kad būtų padengtos skolintojos išlaidos, susijusios su kredito įmokų išieškojimu, neįskaitant bylinėjimosi arbitraže ar teisme arba teisinio atstovavimo išlaidų [34].

28 — Įstatymo Nr. 145/2010 dėl vartojimo kredito 6 straipsnio 1 dalis ir 3 priedas.

29 — Įstatymo dėl vartojimo kredito 8 straipsnis.

30 — Civilinio kodekso 55 straipsnio 2 dalis ir 56 straipsnis.

31 — Nurodžiau apytikslę sumą eurais pagal šiuo metu galiojantį keitimo kursą. Mano nuomone, apskaičiavimas ne visai aiškus. Jeigu buvo susitarta grąžinti 120 kartų po 24 375 CZK, bendra įmokų suma sudarytų 2 925 000 CZK, t. y. neįtraukta 33 000 CZK (1 219 EUR) suma.

32 — ii, iii ir iv punktus vadinsiu su paskola „susijusiomis išlaidomis“.

33 — Bendros kredito kainos metinės normos skaičiavimą turėtų patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas kaip vienintelis faktus vertinantis teismas. Atsižvelgdama į sumas, nurodytas nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą, ir Direktyvos 2008/48 3 straipsnio g, h, i ir l punktuose pateiktas apibrėžtis, nesuprantu, kaip nustatyta 28,9 % bendros kredito kainos metinė norma.

34 — Šias sumas kartu vadinsiu „sutartinėmis baudomis“.

21. Jeigu E. ir H. Radlinger nevykdytų įmokų mokėjimo įsipareigojimų arba skolintoja nustatytų, kad jie pateikė melagingą arba itin klaidinančią informaciją ar nuslėpė svarbią informaciją kredito paraiškoje, skolintoja galėtų reikalauti nedelsiant grąžinti kredito sutartyje nustatytas pagrindinę kredito sumą ir su ja susijusias išlaidas. Be to, tokiu atveju reikėtų mokėti sutartines baudas ir įstatymų numatytas palūkanas.

22. 2011 m. rugsėjo 27 d. skolintoja pranešė E. ir H. Radlinger, kad jai tapo žinoma, jog jie nuslėpė informaciją dėl jų turtui anksčiau taikytos vykdymo procedūros. Ta procedūra buvo vykdoma dėl 4 285 CZK (158 EUR). Tačiau tuo pagrindu skolintoja pareikalavo nedelsiant grąžinti visą skolą. 2012 m. lapkričio 19 d. skolintoja pakartojo savo reikalavimą nurodydama, kad E. ir H. Radlinger įmokos pagal kredito sutartį buvo mokamos nereguliariai ir ne laiku. Tačiau, kaip teigia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, iki 2012 m. gruodžio mėn. E. ir H. Radlinger vykdė įsipareigojimus tinkamai.

23. FINWAY a.s. (toliau – FINWAY arba kreditorė), atsakovė pagrindinėje byloje, vėliau perėmė tuos reikalavimus iš *Smart Hypo*.

24. 2013 m. balandžio 26 d. prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paskelbė E. ir H. Radlinger bankrotą, paskyrė bankroto administratorių ir paragino kreditorius pareikšti savo reikalavimus. 2013 m. gegužės 23 d. nemokumo byloje FINWAY pareiškė du priverstinai vykdytinus reikalavimus. Pirmasis buvo užtikrintas reikalavimas dėl 3 045 991 CZK (112 480 EUR). Antrasis buvo neužtikrintas reikalavimas dėl 1 359 540 CZK (50 204 EUR), kurį sudarė 0,2 % sutartinė bauda už kiekvieną įsipareigojimų mokėti įmokas nevykdymo dieną nuo 2011 m. rugsėjo 23 d. iki 2013 m. balandžio 25 d.

25. 2013 m. liepos 3 d. įvyko nagrinėjimo procedūra, kurioje E. ir H. Radlinger pripažino, kad reikalavimai gali būti priverstinai vykdomi, tačiau ginčijo ir užtikrinto, ir neužtikrinto reikalavimų sumas, nes pirminės kredito sutarties sąlygos prieštaravo moralės normoms. Jie teigia, kad suma, kurią jie turėtų mokėti (1 496 801 CZK (55 272,70 EUR), yra gerokai mažesnė nei FINWAY pareikšti reikalavimai. Bankroto administratorius neginčijo FINWAY reikalavimo.

26. 2013 m. liepos 23 d. nutartimi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas patvirtino bendrą E. ir H. Radlinger atleidimą nuo skolinių įsipareigojimų pagal mokėjimų grafiką. Kitą dieną E. ir H. Radlinger pareiškė priešieškinį, kuriame jie reikalauja pripažinti, kad FINWAY pareikšti reikalavimai yra neteisėti, nes prieštarauja moralės normoms.

27. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad pagal nemokumo bylas reglamentuojančias nacionalines normas jis negali nagrinėti E. ir H. Radlinger priešieškinio esmės. Pagal jas tokie priešieškiniai gali būti pareiškiami tik bylose, kuriose nemokumo bylą nagrinėjantis teismas yra priėmęs sprendimą atleisti skolininką nuo skolinių įsipareigojimų. Šiuo atveju pagal nacionalines normas E. ir H. Radlinger negali pareikšti priešieškinio dėl užtikrinto reikalavimo. Todėl tą prieštaravimo dalį reikėtų atmesti. Tačiau pagal nacionalines normas skolininkas gali pareikšti priešieškinį dėl neužtikrinto reikalavimo.

28. Kad priimtų sprendimą dėl E. ir H. Radlinger priešieškinio, *Krajský soud v Praze* (Prahos apygardos teismas) prašo priimti prejudicinį sprendimą dėl šių klausimų:

1. Ar Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalis ir Direktyvos 2008/48 22 straipsnio 2 dalis ar kitos ES teisės aktų, susijusių su vartotojų apsauga, nuostatos draudžia nacionalines normas, kurios nemokumo bylose:

   — leidžia teismui išnagrinėti skolininkui, kuris yra vartotojas, pareikštų reikalavimų tikroviškumą, sumos dydį arba eiliškumą remiantis tik bankroto administratoriaus, kreditoriaus arba skolininko priešieškiniu,

— leidžia tokiam skolininkui reikalauti teismo peržiūrėti kreditorių pareikštus reikalavimus i) tik tais atvejais, kai patvirtinamas vartotojo bankrotas atleidžiant jį nuo įsipareigojimų, ii) tik tiek, kiek tai susiję su neužtikrintais reikalavimais, ir iii) tuo atveju, kai reikalavimai kompetentingos institucijos sprendimu pripažinti priverstinai vykdytinais, tik siekiant nurodyti, jog reikalavimas išnyko arba nustojo galioti praleidus terminą?

2. Ar nemokumo byloje dėl reikalavimų pagal vartojimo kredito sutartį teismas privalo (net nesant vartotojo prieštaravimo) savo iniciatyva atsižvelgti į tai, jog skolintojas neįvykdė pareigos pateikti informaciją pagal Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalį, ir vadovaudamasis nacionalinės teisės aktais padaryti išvadą dėl sutarties sąlygų negaliojimo?

Jeigu į pirmąjį ar antrąjį klausimus bus atsakyta teigiamai:

3. Ar tų direktyvų nuostatos veikia tiesiogiai ir ar jos gali būti taikomos tiesiogiai dėl to, kad teismui savo iniciatyva pareiškus prieštaravimą būtų kišamasi į horizontalius vartotojo ir prekių tiekėjo ar paslaugų teikėjo santykius?

4. Kokia suma pagal Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalies d punktą sudaro „bendrą kredito sumą“ ir kokios sumos įtraukiamos į „išmokamų lėšų sumas“ apskaičiuojant kredito kainos metinę normą pagal direktyvos I priede nustatytą formulę, jei i) kredito sutartimi formaliai įsipareigojama išmokėti konkrečią piniginę sumą, tačiau ii) iškart susitariama, jog išmokant kreditą iš karto išskaičiuojamas kredito išdavimo mokestis ir pirmoji kredito grąžinimo įmoka, ir šios sumos, kurios vartotojui iš tikrųjų niekuomet nebuvo išmokėtos, taip ir lieka skolintojui? Ar šių sumų įtraukimas daro poveikį apskaičiavimui?

5. Ar, vertinant tai, ar sąlygos dėl sankcijų yra nesąžiningos, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 priedo 1 dalies e punktą, būtina įvertinti visų sutartyje nustatytų tokių sąlygų sudėtinį poveikį, neatsižvelgiant į tai, ar kreditorius reikalauja jas visiškai įvykdyti, ir į tai, ar kai kurios iš jų pagal nacionalinę teisę gali būti laikomos negaliojančiomis, ar visgi reikia atsižvelgti tik į tas sankcijas, kurios yra realiai įvykdytos ar vykdytinos?

6. Jeigu būtų nustatyta, kad sutartinės sankcijos yra nesąžiningos, ar būtina netaikyti visų dalinių sankcijų, dėl kurių (bet tik vertindamas jas kartu) teismas padarė išvadą, kad kompensacijos suma yra neproporcingai didelė, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 priedo 1 dalies e punktą, ar tik kai kurių iš jų (o šiuo atveju, kokiais kriterijais reikia vadovautis)?

29. Rašytines pastabas pateikė E. ir H. Radlinger, FINWAY, Čekijos, Lenkijos vyriausybės ir Europos Komisija. 2015 m. liepos 15 d. posėdyje Vokietija ir Komisija pateikė pastabas žodžiu.

Vertinimas

Pirmasis klausimas

30. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar nacionalinės normos, reglamentuojančios nemokumo bylas, susijusias su skola pagal vartojimo kredito sutartį, pagal kurias: i) skolininkas privalo pateikti priešieškinį pagrindinėje nemokumo byloje, kad būtų išnagrinėtas reikalavimų galiojimas, suma arba eiliškumas; ir ii) ribojama jo teisė prašyti peržiūrėti šiuos reikalavimus, suderinamos su ES teise, pirmiausia su Direktyva 93/13 ir Direktyva 2008/48. Dėl to

savaime kyla klausimas, ar tokios normos atitinka lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus [35].

31. Pirmiausia apsvarstysiu poziciją dėl Direktyvos 93/13, kuria nustatoma vartotojų apsaugos sistema numatant, kad vartotojai neprivalo vykdyti nesąžiningų sutarties sąlygų ir kad valstybės narės užtikrina, kad būtų patvirtintos pakankamos ir veiksmingos priemonės, užkertančios kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse su vartotojais [36]. Neginčijama, kad pagal šią direktyvą E. ir H. Radlinger yra vartotojai, o skolintoja yra tiekėja.

32. Dėl lygiavertiškumo principo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nurodo, kad nemokumo bylą nagrinėjantis teismas negali nagrinėti reikalavimų galiojimo, sumos ar eiliškumo jokiais pagrindais, nebent suinteresuotasis asmuo – bankroto administratorius, kreditorius arba (kaip šiuo atveju) skolininkas – pateikia priešieškinį. Ši pozicija išlieka tokia pati, jeigu nemokumo byla yra susijusi su skolomis pagal vartojimo kredito sutartį. Taigi, Teisingumo Teismas neturi informacijos, kad nacionalinės proceso normos, pagal kurias skolininkas privalo pareikšti priešieškinį, kad, pavyzdžiui, užginčytų kreditoriaus reikalavimo galiojimą, nes sutartis, su kuria susijęs tas reikalavimas, neatitinka ES vartotojų apsaugos normų, yra mažiau palankios nei normos, taikomos kitoms panašioms vidaus byloms.

33. Kalbant apie veiksmingumo principą pažymėtina, kad egzistuoja nusistovėjusi teismo praktika, jog kiekviena byla, kurioje kyla klausimas, ar dėl nacionalinės proceso teisės nuostatos ES teisę taikyti tampa neįmanoma arba pernelyg sudėtinga, turi būti nagrinėjama atsižvelgiant į šios nuostatos vaidmenį visame procese, jo eigą ir ypatumus įvairiose nacionalinėse institucijose [37]. Žvelgiant iš šios perspektyvos, prireikus reikia atsižvelgti į pagrindinius nacionalinės teismų sistemos principus, kaip antai teisės į gynybą apsaugą, teisinio saugumo principą ir tinkamą proceso eigą [38].

34. Ar, atsižvelgiant į šias nacionalines proceso normas, nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui neįmanoma arba pernelyg sudėtinga išnagrinėti reikalavimų pagal vartojimo kredito sutartį galiojimo, sumos ar eiliškumo ir ar dėl tokių normų skolininkui, kuris yra vartotojas, pernelyg sudėtinga užginčyti pareikštą reikalavimą?

35. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad pagal tas normas priešieškinio byloje jis negali išnagrinėti pirmojo reikalavimo (3 045 991 CZK dydžio) teisėtumo, nes tas reikalavimas yra ir vykdytinas, ir užtikrintas. Jis turi teisę nagrinėti su antruoju reikalavimu (1 359 540 CZK dydžio) susijusį priešieškinį, nes tas reikalavimas yra neužtikrintas. Tačiau tokiam nagrinėjimui taikomi reikšmingi apribojimai. Tokius neužtikrintus reikalavimus galima vertinti tik jų galiojimo, sumos arba eiliškumo atžvilgiu, o skolininkai gali juos ginčyti tik remdamiesi tuo, kad reikalavimas išnyko arba nustojo galioti praleidus terminą [39].

36. Dėl tokių ypatumų tokiems skolininkams, kaip E. ir H. Radlinger, neįmanoma užginčyti užtikrintų reikalavimų. Pirmiausia, jeigu užtikrinti reikalavimai pareiškiami dėl skolų pagal kredito sutartis, negalima užginčyti nei reikalavimo galiojimo, nei mokėtinos sumos apskaičiavimo. Klausimas, ar sutartis, pagal kurią susidaro skola, atitinka ES vartotojų apsaugos normas, itin svarbus norint nustatyti būtent šiuos du aspektus. Jeigu nesilaikoma vartotojų apsaugos normų,

35 — Valstybės narės turi nustatyti proceso normas arba sąlygas, kuriomis būtų užtikrinama apsauga pagal ES teisę (nacionalinės procesinės autonomijos principas). Tam principui taikoma sąlyga, kad tokios normos nebūtų mažiau palankios nei normos, taikomos panašioms vidaus byloms (lygiavertiškumo principas), ir kad dėl jų nebūtų pernelyg sudėtinga naudotis ES teisėje įtvirtintomis vartotojų teisėmis (veiksmingumo principas); žr., pavyzdžiui, Sprendimo *BancoEspañoldeCrédito*, C-618/10, EU:C:2012:349, 46 punktą ir Sprendimo *ERSTE Bank Hungary*, C-32/14, EU:C:2015:637, 51 punktą.

36 — Žr. Direktyvos 93/13/EEB 6 straipsnio 1 dalį ir 7 straipsnį. Taip pat žr. nutarties byloje *Pohotovosť*, C-76/10, EU:C:2010:685, 41 punktą.

37 — Žr. neseniai priimto Sprendimo *Faber*, C-497/13, EU:C:2015:357, 43 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką. Mano išvadoje toje byloje pasiūliau tai suformuluoti kiek kitaip: „<...> būtina atsižvelgti į konkrečios nuostatos vaidmenį vykstant procesui, jo eigą ir ypatumus įvairiose nacionalinėse institucijose <...>“ Generalinės advokatės E. Sharpston išvados byloje *Faber*, C-497/13, EU:C:2014:2403, 59 punktas.

38 — Žr. Sprendimo *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, 39 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

39 — Žr. šios išvados 12–14 punktus.

Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalis lemia tai, kad su skola susijusios sutarties nuostatos laikomos nesąžiningomis ir neprivalomomis vartotojui. Vis dėlto dėl tokių nacionalinių normų, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, bylą nagrinėjantis teismas negali atlikti būtino tyrimo, o skolininkas negali pats pareikšti ieškinio.

37. Man atrodo, kad tai prieštarauja veiksmingumo principui.

38. Dėl vykdytinų neužtikrintų reikalavimų pažymėtina, kad skolininkams yra jei neįmanoma, tai bent jau tikrai pernelyg sudėtinga užginčyti tokių reikalavimų teisėtumą remiantis tuo, kad nemokumo skolos atsiradimas (nulemtas vartojimo kredito sutarties) neatitinka ES vartotojų apsaugos normų. Nors skolininkai gali reikšti priešieškinius užginčydami tokių reikalavimų galiojimą, sumą ar eiliškumą (pastarasis šiuo atveju, atrodo, nėra svarbus), pagrindai, kuriais remdamiesi jie gali tai daryti, yra apriboti. Pagal atitinkamas nacionalines normas pats teismas negali nagrinėti su vartojimo kredito sutartimi susijusių reikalavimų galiojimo arba sumos, o skolininkai gali pareikšti prieštaravimą tik dėl to, kad vykdytini neužtikrinti reikalavimai išnyko arba nustojo galioti praleidus terminą. Man atrodo, kad tokios normos iš esmės neleidžia vartotojams, kurie yra skolininkai, užginčyti tokių neužtikrintų reikalavimų galiojimo ar sumos, jeigu tie reikalavimai grindžiami nuostatomis, kurias aiškiai draudžia Direktyva 93/13 [40].

39. Todėl darau išvadą, kad Direktyvą 93/13 reikėtų aiškinti kaip draudžiančią tokias nacionalines proceso normas, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, pagal kurias: i) nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui nagrinėjant priešieškinį neleidžiama savo iniciatyva nagrinėti su vartojimo kredito sutartimi susijusių vykdytinų neužtikrintų reikalavimų galiojimo, sumos arba eiliškumo; ii) tokiam teismui neleidžiama savo iniciatyva nagrinėti užtikrinto reikalavimo teisėtumo ir iii) vartotojui, kuris yra skolininkas, tampa neįmanoma ir (arba) pernelyg sudėtinga užginčyti vykdytiną neužtikrintą reikalavimą, kai tokie reikalavimai pareiškiami pagal vartojimo kredito sutartį, nors nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui žinomi teisiniai pagrindai ir faktinės aplinkybės, būtinos šiai užduočiai atlikti.

40. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat prašo išaiškinti, ar nagrinėjamos nacionalinės proceso normos draudžiamos pagal Direktyvos 2008/48 22 straipsnio 2 dalį. Mano nuomone, nebūtina atsakyti dėl šio pirmojo klausimo aspekto. Pagal 22 straipsnio 2 dalį valstybės narės turi užtikrinti, kad vartotojai negalėtų atsisakyti teisių, kurias jiems suteikia Direktyvą 2008/48 įgyvendinančių arba atitinkančių nacionalinės teisės aktų nuostatos. Šiuo atveju nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą aprašytos nacionalinės normos, reglamentuojančios vartotojų teisių atsisakymą, kaip apibrėžta 22 straipsnio 2 dalyje, nėra svarbios. Be to, iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo išdėstytų faktų nematyti, kad E. ir H. Radlinger atsisakė savo teisių, kurias jiems suteikė direktyvą įgyvendinančios nacionalinės teisės nuostatos. Vadinasi, Direktyvos 2008/48 22 straipsnio 2 dalis nėra labai svarbi svarstant klausimą, ar nagrinėjamos nacionalinės normos draudžiamos dėl lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų.

Antrasis klausimas

41. Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas kelia du klausimus. Pirma, ar nacionalinis teismas privalo *ex officio* išnagrinėti, ar kreditorius nepateikė Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalyje išvardytos informacijos, net jeigu pats skolininkas nesivadovauja šiuo pagrindu? Antra, jeigu kreditorius vis dėlto nepateikė tos informacijos, ar kredito sutartis pagal nacionalinę teisę negalioja?

40 — Žr. Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalį kartu su I priedo 1 straipsnio 1 dalies e punktu.

42. Prieš svarstydama šiuos klausimus, primenu, kad pagal pagrindinėje byloje nagrinėjamą kredito sutartį E. ir H. Radlinger sutiko pasiimti užtikrintą paskolą ir kad vėliau pradėtas nemokumo procesas susijęs su *dviem reikalavimais* dėl tos skolos. Pirmasis reikalavimas (3 045 991 CZK) užtikrintas trimis būdais, įskaitant hipoteką. Antrąjį reikalavimą (1 359 540 CZK) sudaro sutartinės baudos, skirtos pagal kredito sutartį dėl E. ir H. Radlinger įsipareigojimų neįvykdymo.

43. Į Direktyvos 2008/48 taikymo sritį patenka pati kredito sutartis, o ne su ja susijusios skolos ar kreditorės reikalavimai. Tačiau hipoteka užtikrintos kredito sutartys aiškiai neįtraukiamos į Direktyvos 2008/48 taikymo sritį (2 straipsnio 2 dalies a punktas). Savo pastabose Komisija nurodo, kad direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę nuostatų taikymo sritis platesnė nei Direktyvos 2008/48 2 straipsnio, nes jos aprėpia ir hipoteka užtikrintas kredito sutartis. Tokia pozicija neprieštarauja Direktyvos 2008/48 tikslams. Pagal ES teisę valstybės narės gali išlaikyti ar priimti nacionalinės teisės nuostatas, atitinkančias kai kurias arba visas Direktyvos 2008/48 nuostatas ir apimančias į direktyvos taikymo sritį neįtrauktas kredito sutartis [41].

44. Be to, pagal nusistovėjusią teismo praktiką vykstant SESV 267 straipsnyje numatytai procedūrai tik prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti tiek prejudicinio sprendimo reikalingumą savo sprendimui priimti, tiek Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą [42]. Teisingumo Teismas atsisako priimti prejudicinį sprendimą dėl jam pateikto klausimo, tik jei yra pakankamai akivaizdu, kad pateikti klausimai neturi jokio ryšio su pagrindinės bylos aplinkybėmis ar dalyku, kad problema hipotetinė, arba kai Teisingumo Teismas neturi būtinos faktinės ir teisinės informacijos, kad naudingai atsakytų į jam pateiktus klausimus [43]. Šioje byloje taip nėra. Taigi, bent jau nėra akivaizdu, kad Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalies išaiškinimas negali būti svarbus ginčui pagrindinėje byloje dėl pirmojo reikalavimo išspręsti [44].

45. Todėl nagrinėjami nacionalinės teisės aktai turi būti taikomi pagal Direktyvą 2008/48, kaip ją yra išaiškinęs Teisingumo Teismas.

46. Atliekant analizę šioje byloje nesvarbu tai, ar kredito sutartis, pagal kurią atsirado užtikrinta skola, nepatektų į Direktyvos 2008/48 taikymo sritį, jeigu nebūtų Čekijos įgyvendinimo normų, ir ar ta direktyva būtų taikoma neužtikrintoms skoloms. Todėl šiuos klausimus reikėtų spręsti ateityje kitoje byloje, kurioje jie bus svarbūs.

47. Toliau reikėtų pažymėti, kad Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalies d punkte pateiktas 22 informacijos punktų, kuriuos būtina įtraukti į kredito sutartį, sąrašas. Reikia apsvarstyti, ar nacionalinis teismas turi *ex officio* įvertinti kiekvieną iš tų punktų.

48. Pagal Direktyvą 2008/48 numatyta, kad vartotojai turi būti informuojami ir prieš sudarant kredito sutartį, ir pačioje sutartyje [45]. Į 10 straipsnyje („Informacija, kuri turi būti pateikta kredito sutartyse“) pateiktą sąrašą įtraukta 19 punktų, nurodytų 5 straipsnyje („Informavimas prieš sudarant sutartį“), ir abiejų straipsnių tikslas yra užtikrinti, kad vartotojas būtų išsamiai informuotas [46].

41 — Žr. Direktyvos 2008/48 preambulės 10 konstatuojamąją dalį, nurodytą šios išvados 6 punkte, ir Sprendimo *SC Volksbank România*, C-602/10, EU:C:2012:443, 40–43 punktus.

42 — Sprendimo *SC Volksbank România*, C-602/10, EU:C:2012:443, 48 punktas.

43 — Sprendimo *SC Volksbank România*, C-602/10, EU:C:2012:443, 49 punktas.

44 — Sprendimo *SC Volksbank România*, C-602/10, EU:C:2012:443, 50 punktas ir nutarties byloje *Pohotovosť*, C-76/10, EU:C:2010:685, 33–35 punktai.

45 — Žr. šios išvados 9 punktą.

46 — Žr. Direktyvos 2008/48 preambulės 19 ir 31 konstatuojamąsias dalis.

49. Šiuo atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo išaiškinti, ar nacionalinis teismas turėtų *ex officio* išnagrinėti, ar įvykdyta 10 straipsnio 2 dalies d punkte įtvirtinta pareiga informuoti vartotoją apie „bendrą kredito sumą ir lėšų išmokėjimą reglamentuojančias sąlygas“. Ar nacionalinis teismas turėtų atsižvelgti į tai, kad skolintoja nepateikė informacijos, kurią prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas vadina „teisinga“ informacija apie bendrą kredito sumą? Konkrečiu nagrinėjamu atveju kredito sutartyje nustatyta kredito suma, kuri turi būti išmokėta vartotojui, bet pagal sutartį skolintojos išlaidos (pavyzdžiui, administravimo mokesčiai ir pirmosios palūkanų įmokos) išskaitomos iš paskolos sumos, o šių išlaidų sumos faktiškai niekada neišmokamos vartotojui. Jeigu tokios išlaidos įtraukiamos į visą kredito sumą, bendros kredito kainos metinė norma yra mažesnė nei tuo atveju, kai šios išlaidos neįtraukiamos į faktiškai išmokamą sumą [47]. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar nacionaliniai teismai turi *ex officio* išnagrinėti, ar kreditorius nepateikė informacijos apie visą kredito sumą, kaip reikalaujama pagal 10 straipsnio 2 dalies d punktą.

50. Šis klausimas itin svarbus norint priimti sprendimą pagrindinėje byloje: jeigu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nustatytų, kad vartotojas nebuvo informuotas apie visą kredito sumą, būtų taikoma kitokia palūkanų norma, be to, kitos sąlygos būtų laikomos negaliojančiomis [48].

51. Teisingumo Teismas yra ne kartą nusprendęs, kad nacionaliniai teismai turi taikyti tam tikras ES vartotojų apsaugos teisės aktų nuostatas *ex officio*. Šį reikalavimą „pateisino argumentas, kad šiose direktyvose nustatyta apsaugos sistema pagrįsta idėja, jog vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei verslininko tiek dėl galimybių derėtis, tiek dėl informacijos lygio, ir kad egzistuoja neginčytina grėsmė, kad būtent dėl informacijos trūkumo vartotojas nesirems teisės norma, skirta jo apsaugai“ [49]. Teisingumo Teismas pritaikė tuos principus, pavyzdžiui, svarstydamas dėl vartotojų teisės imtis teisių gynimo priemonių prieš kredito davėją pagal Direktyvos 87/102/EEB [50] 11 straipsnio 2 dalį ir dėl vartotojų teisės atsisakyti ne prekybai skirtose patalpose sudarytos sutarties [51]. Byloje *Faber* [52], kurioje kilo klausimas dėl garantijos, kurią pardavėjas turi suteikti pirkėjui pagal automobilio pirkimo–pardavimo sutartį, nacionalinis teismas siekė išsiaiškinti, ar jis turėjo savo iniciatyva išnagrinėti pirkėjo, kaip vartotojo, statusą, kaip apibrėžta Direktyvos 1999/44/EB [53] 1 straipsnio 2 dalyje, nors pati F. Faber nesirėmė tuo statusu nacionalinėje byloje.

52. Mano nuomone, tuos pačius principus galima naudingai pritaikyti vertinant, ar dėl nacionalinių proceso normų, kaip antai nagrinėjamų pagrindinėje byloje, ES teisės taikymas tampa neįmanomas arba pernelyg sudėtingas. Kitaip tariant, ar tos nacionalinės normos atitinka veiksmingumo principą [54]?

53. Iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo pristatytų proceso normų dėl nacionalinių nemokumo bylų akivaizdu, kad nacionaliniai teismai negali tikrinti, ar įvykdytas kreditoriams keliamas reikalavimas pateikti vartotojams, kurie yra skolininkai, pagal 10 straipsnio 2 dalies d punktą reikalaujamą informaciją. Taip pat aiškėja, kad E. ir H. Radlinger patys šio klausimo kelti irgi negalėjo.

47 — Žr. šios išvados 59 ir paskesnius punktus, kuriuose svarstau ketvirtąjį klausimą.

48 — Žr. šios išvados 16 punktą.

49 — Žr. Sprendimo *Faber*, C-497/13, EU:C:2015:357, 42 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

50 — 1986 m. gruodžio 22 d. Tarybos direktyva dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su vartojimo kreditu, suderinimo (OL L 42, 1987, p. 48; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 1 t., p. 326). Taip pat žr. Sprendimo *Rampion ir Godard*, C-429/05, EU:C:2007:575, 60–65 punktus.

51 — Žr. Sprendimą *Martín Martín*, C-227/08, EU:C:2009:792.

52 — Žr. Sprendimo *BancoEspañoldeCrédito*, C-618/10, EU:C:2012:349, 45–57 punktus ir Sprendimo *Faber*, C-497/13, EU:C:2015:357, 46 punktą.

53 — 1999 m. gegužės 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl vartojimo prekių pardavimo ir susijusių garantijų tam tikrų aspektų (OL L 171, p. 12; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 4 t., p. 223).

54 — Žr. šios išvados 35 išnašą.

54. Vartotojams reikia 10 straipsnio 2 dalies d punkte nurodytos informacijos: i) kad jie galėtų įvertinti sumą, kurią moka už kreditą; ii) kad jie nustatytų, ar gali pasiimti paskolą geresnėmis sąlygomis kur nors kitur; ir iii) kad jie planuotų savo lėšas taip, kad išvengtų su bankroto statusu susijusių apribojimų ir nepatogumų. Šie elementai atitinka Direktyvos 2008/48 tikslus užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį ir sukurti tikrąją vidaus rinką [55]. Informacija apie visą kredito sumą svarbi apskaičiuojant bendros kredito kainos metinę normą pagal vartojimo kredito sutartį [56]. Vartotojui iš pradžių tikriausiai dar svarbesnės lėšų išmokėjimą reglamentuojančios sąlygos: kiek pinigų jam bus išmokėta pagal kredito sutartį?

55. Jeigu pagal nacionalines proceso normas vartotojas, kuris yra skolininkas, negali pateikti prieštaravimo dėl to, kad kreditorius nepateikia informacijos pagal 10 straipsnio 2 dalies d punktą, vartotojui nesuteikiama Direktyvoje 2008/48 numatyta apsauga.

56. Tai, ar šioje byloje buvo ar nebuvo pateikta ta informacija, galėtų turėti įtakos kreditorės reikalavimo galiojimui ir skolininko įsipareigojimų dydžiui. Jeigu bylą nagrinėjantis teismas negali išnagrinėti šio klausimo, jis negali nustatyti, ar su vartojimo kredito sutartimi susiję reikalavimai atitinka (platesnio pobūdžio) nacionalines normas, kuriomis įgyvendinama Direktyva 2008/48. Jis taip pat negali taikyti nacionalinių normų, pagal kurias skiriamos baudos, jeigu kreditorius nepateikia informacijos apie bendrą kredito sumą ir lėšų išmokėjimą reglamentuojančias sąlygas. Dėl tokių nacionalinių normų vartotojo įsipareigojimas gali sumažėti arba netgi išnykti.

57. Vadinasi, dėl proceso normų, pagal kurias nacionalinis teismas negali patikrinti, ar įvykdytas Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalies d punkte įtvirtintas reikalavimas, sumažėja ta direktyva suteikiamos apsaugos veiksmingumas. Nacionalinis teismas turi turėti galimybę tai patikrinti *ex officio* ir prireikus skirti baudas už reikalavimų pagal nacionalinę teisę nevykdymą [57].

58. Todėl darau išvadą, kad Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalies d punktą reikėtų aiškinti kaip reiškiantį, kad su vartojimo kredito sutartimi susijusią nemokumo bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas turi *ex officio* patikrinti, ar kreditorius pateikė skolininkui toje nuostatoje išvardytą informaciją, ir skirti atitinkamas sankcijas pagal nacionalinę teisę, jeigu ši pareiga neįvykdyta [58].

Ketvirtasis klausimas

59. Kai kredito sutartyje nurodyta kredito suma, kuri turi būti išmokėta, bet susitarta, kad skolintojo reikalavimai dėl mokesčio ir pirmos įmokos (įmokų) bus išskaičiuoti iš tos sumos, ir šios sumos faktiškai neišmokamos vartotojui ir visą laiką lieka skolintojui: i) kokia yra „bendra kredito suma“ pagal Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalies d punktą; ii) kokios yra „išmokamų lėšų sumos“ direktyvos I priede pateiktoje bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimo formulėje ir iii) ar tų sumų įtraukimas turi poveikį šiam skaičiavimui?

55 — Žr. Direktyvos 2008/48 preambulės 6, 7, 8 ir 9 konstatuojamąsias dalis.

56 — Bendros kredito kainos metinė norma apibrėžiama kaip bendra kredito kaina, išreikšta metiniu bendros kredito kainos procentu; taip pat žr. Direktyvos 2008/48 3 straipsnio i punktą.

57 — Ar nuobaudos yra veiksmingos, proporcingos ir atgrasomosios, kaip nustatyta Direktyvos 2008/48 23 straipsnyje, turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Iš informacijos šios išvados 16 punkte matyti, kad taip ir yra.

58 — Žr. Sprendimo *Kušionová*, C-34/13, EU:C:2014:2189, 59 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

60. 3 straipsnio l punkte „bendra kredito suma“ apibrėžta kaip „<...> limitas arba visos sumos, kuriomis suteikiama galimybė naudotis pagal kredito sutartį“. Tačiau Direktyvos 2008/48 tekste nenurodyta, ar, be vartotojo faktiškai gaunamos paskolos sumos, tą sumą sudaro tokios išlaidos, kaip administravimo mokesčiai ir pirminės palūkanų įmokos, kurias skolintojas pasilieka ir niekada neišmoka vartotojui, arba ar tai reiškia, kad į vartotojo gaunamą sumą tokios išlaidos neįtraukiamos [59].

61. Komisija, Čekija, Vokietija ir Lenkija sutaria, kad bendra kredito suma yra ta pastaroji suma. Šios šalys taip pat sutaria, kad jeigu bendra kredito suma būtų apibrėžta kaip reiškianti, jog tokios išlaidos pridedamos prie vartotojui faktiškai išmokamos sumos, būtų apskaičiuota bendros kredito kainos metinė norma, kuri būtų mažesnė nei tuo atveju, jeigu ji būtų apskaičiuojama remiantis tik vartotojui išmokama suma atskaičius išlaidas. Šiuo klausimu nei E. ir H. Radlinger, nei FINWAY pastabų nepateikė.

62. Man atrodo, kad sakinio dalis „<...> visos sumos, kuriomis *suteikiama galimybė naudotis* pagal kredito sutartį“ [60] savaime reiškia „paskolos sumą atskaičius skolintojo išlaidas“, t. y. sumą, kuri faktiškai išmokama vartotojui ir kuria jis turi galimybę naudotis. Ta suma taip pat atitinka išmokamų lėšų sumą bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimo formulėje, pateiktoje Direktyvos 2008/48 I priede.

63. Toks aiškinimas taip pat atitinka Direktyvos 2008/48 logiką, nes 3 straipsnio h punkte nustatyta, kad „bendra vartotojo mokama suma – bendros kredito sumos ir bendros kredito kainos vartotojui suma“. Jeigu laikoma, kad į „bendrą kredito sumą“ įtraukiamos tokios išlaidos, kaip palūkanų įmokos ir administravimo mokesčiai, šie elementai būtų apskaičiuoti du kartus nustatant bendrą vartotojo mokamą sumą: vieną kartą nustatant „bendrą kredito sumą“ ir antrą kartą nustatant bendrą kredito kainą vartotojui, kaip apibrėžta 3 straipsnio g punkte. Dėl to direktyvos sistema būtų nenuosekli.

64. Pagal kredito sutartį vartotojui gali tekti apmokėti įvairias išlaidas, ir kreditoriai gali jas apskaičiuoti naudodami įvairius metodus ir kintamuosius [61]. Jeigu į tokius elementus būtų atsižvelgiama apskaičiuojant bendros kredito kainos metinę normą, dėl to galėtų nukentėti Direktyvos 2008/48 tikslai užtikrinti kredito pasiūlymų skaidrumą ir palyginamumą. Jeigu išlaidos nėra apskaičiuojamos pagal vienodas normas, įtraukiant išlaidas į „bendrą kredito sumą“ realistiškas palyginimas būtų sudėtingas arba net neįmanomas. Todėl tokių išlaidų nereikėtų įtraukti apskaičiuojant bendros kredito kainos metinę normą būtent tam, kad būtų užtikrintas skaidrumas ir palyginamumas.

65. Galiausiai norėčiau pabrėžti, kad Direktyva 2008/48 yra visiško suderinimo priemonė [62]. Todėl itin svarbu, kad „bendra kredito suma“ ir į išmokamas lėšas įtrauktos sumos taikant I priede pateiktą formulę visose valstybėse narėse būtų aiškinamos vienodai.

66. Todėl manau, kad „bendra kredito suma“ Direktyvos 2008/48 10 straipsnio 2 dalies d punkte reiškia sumas, kuriomis vartotojui suteikiama galimybė naudotis pagal kredito sutartį, kaip apibrėžta 3 straipsnio l punkte, t. y. sumas, kurias skolintojas faktiškai išmoka vartotojui ir kuriomis vartotojui suteikiama galimybė naudotis atskaičius visas kreditoriaus išlaidas. Išmokamos sumos pagal bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimo formulę, pateiktą direktyvos I priede, prilygsta bendrai kredito sumai.

59 — Komisija pateikia pavyzdį Komisijos tarnybų darbinio dokumento „Direktyvos 2008/48/EB (Vartojimo kreditų direktyvos) taikymo gairės dėl išlaidų ir bendros kredito kainos metinės normos“ SWD(2012) 128 *final* (toliau – Komisijos Direktyvos 2008/48/EB taikymo gairės) 11 puslapyje esančioje 12 išnašoje. Kreditorius suteikia 5 000 EUR, bet susitaria su vartotoju, kad iš tos bendros sumos, o ne iš kitų vartotojo lėšų turi būti apmokėtos 100 EUR išlaidos. Taigi vartotojas galės laisvai naudotis 5 000 EUR minus 100 EUR = 4 900 EUR. Komisija mano, kad bendra kredito suma, apibrėžta Direktyvos 2008/48 3 straipsnio l punkte, yra ta pastaroji suma.

60 — Išskirta mano.

61 — Žr. Komisijos Direktyvos 2008/48/EB taikymo gaires, p. 5.

62 — Žr. 9 konstatuojamąją dalį.

Trečiasis klausimas

67. Trečiuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar Direktyvos 93/13 ir Direktyvos 2008/48 nuostatos veikia tiesiogiai, pirmiausia atsižvelgiant į tai, kad pagrindinė byla susijusi su asmenų „horizontaliuoju“ ginču.

68. Man atrodo, kad šis klausimas iš esmės nėra svarbus.

69. Abiejų direktyvų nuostatos perkeltos į nacionalinę teisę. Todėl nė viena pagrindinės bylos šalis neturi vadovautis jomis tiesiogiai.

70. Kadangi ginčas pagrindinėje byloje yra tarp vartotojo ir tiekėjo, nė viena šalis negali remtis tiesioginiu Direktyvos 93/13 arba Direktyvos 2008/48 veikimu. Vis dėlto pagal nusistovėjusią teismo praktiką asmenų ginčą nagrinėjantis nacionalinis teismas, taikydamas nacionalinės teisės nuostatas, privalo atsižvelgti į visas nacionalines normas ir jas išaiškinti, kiek įmanoma, turėdamas omenyje taikytinos direktyvos formuluotes ir tikslą, kad būtų pasiektas tikslas, atitinkantis siekiamą ta direktyva [63].

Penktasis ir šeštasis klausimai

71. Penktuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas teiraujasi dėl Direktyvos 93/13 priedo 1 straipsnio e punkto reikšmės. Šeštuoju klausimu siekiama išsiaiškinti, ar tokios sutartinės baudos, kaip nagrinėjama šioje byloje, yra nesąžiningos pagal šią direktyvą ir, jeigu taip, ar nacionaliniai teismai privalo netaikyti visų ar tik kai kurių tokių nuostatų. Aptarsiu abu klausimus kartu.

72. Pagal Direktyvos 93/13 priedo 1 straipsnio e punktą sąlygos, kurių tikslas arba rezultatas – reikalauti iš bet kurio vartotojo, kuris neįvykdo savo įsipareigojimo, kaip kompensaciją už tai sumokėti neproporcingai didelę sumą, yra nesąžiningos pagal direktyvą ir todėl pagal 6 straipsnio 1 dalį negali būti privalomos.

73. Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 dalyje ir 4 straipsnio 1 dalyje nustatyti bendrieji kriterijai, pagal kuriuos sprendžiama, ar sutarties sąlygos, kurioms taikoma direktyva, yra nesąžiningos. Atsižvelgiant į tokį teisinį kontekstą, nustatyti, ar tam tikra sąlyga pagal 3 straipsnio 1 punktą yra nesąžininga, turi nacionaliniai teismai [64]. Tarp tokiam vertinimui atlikti šioje byloje svarbių kriterijų paminėtinas sąlyginis finansų bendrovės pranašumas, palyginti su vartotojo derybine pozicija, ir tai, ar sąlygos dėl sankcijų buvo iš anksto parengtos tipinės sąlygos, dėl kurių su E. ir H. Radlinger atskirai nebuvo derėtasi, todėl jie neturėjo joms įtakos [65].

74. Būtina įvertinti visų tokių kredito sutarties nuostatų sudėtinį poveikį, nes jos taikomos tik tuo atveju, jeigu nepavyksta jų sėkmingai užginčyti teisinėmis priemonėmis. (Tačiau vartotojas gali nežinoti, kad jis gali užginčyti tokias sąlygas, arba negalėti jų užginčyti dėl išlaidų arba dėl to, kad negali to padaryti pagal nacionalines proceso normas.)

63 — Žr., pavyzdžiui, generalinio advokato P. Mengozzi išvados byloje *Rampion ir Godard*, C-429/05, EU:C:2007:199, 31–33 punktus ir Sprendimo *Faber*, C-497/13, EU:C:2015:357, 33 punktą.

64 — Žr. Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, 55 punktą ir jame nurodytą teismo praktiką.

65 — Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 punktas; taip pat žr. nutarties byloje *Pohotovosť*, C-76/10, EU:C:2010:685, 57–59 punktus.

75. Direktyvos 93/13 6 straipsnio 1 dalies antroje dalyje aiškiai nustatyta, kad sutartis, kurią pardavėjas ar tiekėjas sudaro su vartotoju, ir toliau bus šalims privaloma „tomis sąlygomis“, jei ji gali išlikti „be nesąžiningų nuostatų“. Taigi „nacionaliniai teismai privalo netaikyti nesąžiningos sutarties sąlygos, kad ji nesukeltų privalomų padarinių vartotojui, ir neturi teisės keisti jos turinio“ [66]. Vadinasi, jeigu pagal Direktyvos 93/13 3 straipsnio 1 punktą sąlygos dėl sankcijų yra nesąžiningos, nacionaliniai teismai turėtų netaikyti *visų* tokių sąlygų, o ne tik kai kurių iš jų.

76. Atsižvelgiant į viešojo intereso, kuriuo grindžiama vartotojams suteikiama apsauga pagal Direktyvą 93/13, pobūdį ir svarbą, valstybės narės įpareigojamos nustatyti pakankamas ir veiksmingas priemones, „užkertančias kelią nuolatiniam nesąžiningų sąlygų naudojimui sutartyse, pardavėjų ar tiekėjų sudaromose su vartotojais“ (7 straipsnio 1 dalis). Jeigu nacionaliniams teismams būtų leidžiama keisti tokiose sutartyse esančių nesąžiningų sąlygų turinį, ši galimybė (paradoksaliai) galėtų pakenkti direktyvos 7 straipsnyje nurodytam ilgalaikiam tikslui, „nes sumenkintų atgrasomąjį poveikį, kurį verslininkams turi visiškas nesąžiningų sąlygų netaikymas vartotojo atžvilgiu“ [67].

77. Jeigu nacionalinis teismas nustatė, kad sąlygos dėl sankcijų nesąžiningos pagal Direktyvos 93/13 priedo 1 straipsnio e punktą, ar būtina svarstyti visų šių sutarties sąlygų sudėtinį poveikį, o ne tik tų, kurias reikalauja įvykdyti skolintojas, neatsižvelgiant į tas, kurios pagal nacionalinę teisę laikomos negaliojančiomis?

78. Mano nuomone, būtina vertinti sudėtinį sąlygų dėl sankcijų poveikį.

79. Pirma, tokia pozicija atitinka Direktyvos 93/13 tikslus: užkirsti kelią tam, kad į sutartis su vartotojais būtų įtraukiamos nesąžiningos sąlygos, ir užtikrinti, kad vartotojai būtų apsaugoti nuo pardavėjų ar tiekėjų, kurių derybinė pozicija tvirtesnė, palyginti su vartotojais, piktnaudžiavimo [68]. Antra, tai, kad visos tokios sąlygos turėtų būti netaikomos siekiant atgrasyti pardavėjus arba tiekėjus ir ypač kreditorius politiniu ir ekonominiu požiūriu delikačioje vartojimo kreditų srityje nuo tokių sąlygų įtraukimo į kredito sutartis, atitinka Direktyvos 93/13 7 straipsnio 1 dalį. Ypač tuo atveju, kai tokios sąlygos yra tipinės ir dėl jų nebuvo derėtasi atskirai.

80. Todėl darytina išvada, kad, taikydamas Direktyvos 93/13 3 ir 4 straipsnius ir jos priedo 1 straipsnio e punktą, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar visų vartojimo kredito sutartyje esančių sąlygų dėl sankcijų sudėtinis poveikis lemia tai, kad vartotojas kaip kompensaciją turi mokėti neproporcingai didelę sumą, net kai skolintojas nereikalauja įvykdyti visų tokių sąlygų arba kai tam tikros nuostatos dėl sankcijų pagal nacionalinę teisę laikomos negaliojančiomis. Jeigu nustatoma, kad tokios sąlygos nesąžiningos, visos šios sąlygos turi būti netaikomos vartotojui.

Išvada

81. Atsižvelgdama į pirmiau išdėstytus svarstymus, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Krajský soud v Praze* (Prahos apygardos teismas) pateiktus prejudicinius klausimus:

— 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvą 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais reikėtų aiškinti kaip draudžiančią tokias nacionalines proceso normas, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, pagal kurias: i) nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui nagrinėjant priešieškinį neleidžiama savo iniciatyva nagrinėti su vartojimo kredito sutartimi susijusių vykdytinų neužtikrintų reikalavimų galiojimo, sumos arba eiliškumo; ii) tokiam teismui neleidžiama savo iniciatyva nagrinėti užtikrinto reikalavimo teisėtumo ir iii) vartotojui, kuris yra skolininkas, tampa

66 — Žr. Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, 56 ir 57 punktus ir juose nurodytą teismo praktiką.

67 — Žr. Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, 58 punktą.

68 — Žr. Direktyvos 93/13/EEB 3 straipsnio 1 dalį ir 6 straipsnio 1 dalį ir preambulės ketvirtą ir devintą konstatuojamąsias dalis.

neįmanoma ir (arba) pernelyg sudėtinga užginčyti vykdytiną neužtikrintą reikalavimą, kai tokie reikalavimai pareiškiami pagal vartojimo kredito sutartį, nors nemokumo bylą nagrinėjančiam teismui žinomi teisiniai pagrindai ir faktinės aplinkybės, būtinos šiai užduočiai atlikti.

— 2008 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinančios Tarybos direktyvą 87/102/EEB 10 straipsnio 2 dalies d punktą reikėtų aiškinti kaip reiškiantį, kad su vartojimo kredito sutartimi susijusią nemokumo bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas turi *ex officio* patikrinti, ar kreditorius pateikė skolininkui toje nuostatoje išvardytą informaciją, ir skirti atitinkamas sankcijas pagal nacionalinę teisę, jeigu ši pareiga neįvykdyta.

— „Bendrą kredito sumą“ Direktyvos 2008 10 straipsnio 2 dalies d punkte reikėtų suprasti kaip sumas, kuriomis vartotojui suteikiama galimybė naudotis pagal kredito sutartį, kaip apibrėžta 3 straipsnio l punkte, t. y. sumas, kurias skolintojas faktiškai išmoka vartotojui ir kuriomis vartotojui suteikiama galimybė naudotis atskaičius visas kreditoriaus išlaidas. Išmokamos sumos pagal bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimo formulę, pateiktą direktyvos I priede, prilygsta bendrai kredito sumai.

— Taikydamas Direktyvos 93/13 3 ir 4 straipsnius ir jos priedo 1 straipsnio e punktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi įvertinti, ar visų vartojimo kredito sutartyje esančių sąlygų dėl sankcijų sudėtinis poveikis lemia tai, kad vartotojas kaip kompensaciją turi mokėti neproporcingai didelę sumą, net kai skolintojas nereikalauja įvykdyti visų tokių sąlygų arba kai tam tikros nuostatos dėl sankcijų pagal nacionalinę teisę laikomos negaliojančiomis. Jeigu nustatoma, kad tokios sąlygos nesąžiningos, visos šios sąlygos turi būti netaikomos vartotojui.